

Demokrat Parti’li Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Faaliyetleri (1950-1960)

 İLYAS TOPÇU^a

Geliş Tarihi: 25.07.2018 | Kabul Tarihi: 21.01.2019

Öz: 1923’te kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nde kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı 1934 yılında verildi. Birçok dünya ülkesinden önce bu hakkı elde eden Türk kadınları ilk kez 1935 yılında yapılan milletvekili seçimleriyle beraber TBMM’de kendilerine yer buldular. Demokrat Parti’nin kuruluşuna kadar yapılan üç seçimde ortalama on yedi kadın vekil meclise girmeyi başardı. DP’nin kuruluşuyla birlikte Türkiye demokrasi tarihinde yeni bir dönem başladı. İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan konjonktürle beraber ülkede birçok alanda köklü değişiklikler yaşanırken, kadın vekil sayısında da düşüş yaşandı. DP’nin ezici bir çoğunlukla tek başına iktidar olduğu 1950 ve 1954 seçimlerinde sadece yedi kadın meclise girerken, DP’nin katıldığı son seçim olan 1957 seçimlerinde 7’si DP’den 1’i CHP’den olmak üzere 8 kadın vekil meclise girmeyi başardı. Meclis içerisinde ve meclis dışında oldukça aktif olan DP’li kadın milletvekillerinin tamamı 27 Mayıs darbesi sonrası Yassıada Mahkemelerinde Anayasayı ihlal suçundan yargılanarak hapis cezasına çarptırıldılar. Bu çalışmada 1950-1960 yılları arasında Türk siyasetinde tek başına söz sahibi olan DP’den milletvekili olarak meclise giren kadın vekiller ve bu vekillerle ilgili bilgiler verilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Türkiye, TBMM, kadın milletvekilleri.

^a Kafkas Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
ilyastopcu@hotmail.com

Female Parliamentarians of Democrat Party and Their Activities in the Parliamentary (1950-1960)

Abstract: Women's suffrage was achieved for parliamentary elections in 1934 in the Republic of Turkey which was founded in 1923. Turkish women who obtained this right before the women in many world countries found their place in the Turkish Grand National Assembly with the parliamentary elections held in 1935 for the first time. In all three elections, holding before the founding of the Democrat Party, on average, seventeen women succeeded in getting into the parliament. After the founding of the DP, a new era had begun in the history of Turkey's democracy. With the conjuncture that emerged after World War II, there had been many radical changes in the country, while the number of female deputies had also declined. While only 7 women got into the parliament in the elections of 1950 and 1954 that the DP came to power with an overwhelming majority; in the last election of the DP, which was the election of 1957, only 8 female deputies, including 7 from the DP and 1 from the Republican People's Party, succeeded in getting into the parliament. All the DP women MPs, who were active in inside and outside of the parliament, were sentenced to prison in the Yassıada courts for being infringing on the Constitution after the May 27 coup d'état. In this study, it is aimed to give information about female deputies who got into the parliament as a deputy of the DP, which had been a dominant actor in Turkish politics between 1950 and 1960.

Keywords: Democrat Party, Turkey, Parliament, woman MPs.

© Topçu, İlyas. "Demokrat Parti'li Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Faaliyetleri (1950-1960)." *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 17 (2019), 143-162.

Giriş

Dünya nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturan kadınların dünya siyasetinde yaşadıkları temsil sorunu güncel siyasetin temel sorunlarından biridir. Dünya kadınlarının parlamento- larda yer alma oranı zaman içinde göreceli olarak artmış ise de hala çok düşük düzeylerde seyretmekte, kadınlar ulusal parla- mentolarda olduğu gibi hükümetlerde de kendilerine yeterince yer bulamamaktadır. Kadınlara seçme ve seçilme hakkını, genel ve eşit oy hakkını ilk tanıyan Avrupa ülkesi Finlandiya'dır. Dünyanın ilk kadın parlamento üyeleri de 1907 yılında Finlan- diya'dan çıkmıştır. 1907 yılındaki seçimlerde 200 üyeli parla- mentoya 19 kadın seçilmiştir (Türk Parlamento Tarihinde Ka- dın Parlamentoları 1935-2009, 2009: 1).

Türkiye'deki kadın hareketinin uzun bir geçmişi yoktu ve Batıdaki kadın hareketinin gerisinde bulunmaktaydı. Söz konu- su durumda, geleneklerin ve toplumda kadına biçilen rolün önemi büyüktü. Kadının yerinin evi olduğu kanısı, toplumda çok yaygın kabul görmekteydi. Bununla beraber eğer kadın bir meslek edinecekse, bunun öğretmenlik olması en iyisi olacaktı. Oysa Türkiye'de ve dünyanın çoğu ülkesinde kadınlar, yaşa- mın en zor alanında bile var olabileceklerini kanıtlamıştı. Kadı- nın ülke sorunlarını sahiplenmesi ve çözüm yolları araması, siyasete olan ilgisini göstermekteydi. Mütareke, Kurtuluş Sava- şı ve bu süreci takip eden yıllarda, kadının siyasete katılma isteği ve bu yoldaki etkinlikleri daha da artarak devam etti (Yü- ceer, 2008: 136).

5 Aralık 1934 tarihinde, "*İntihabı mebusan kanununun 5, 11, 16, 23, 58. maddelerindeki 18 yaşını bitirenler kaydı 22 yaşını bitiren- ler şeklinde değiştirilmiş ve bu maddelerdeki (Zükûr) kaydı kaldırıla- rak yerine kadın, erkek konulmuştur*" şeklinde yapılan değişiklikle Türk kadınları milletvekili seçme ve seçilme hakkına kavuş- muşlardır (TBMM Tutanak Dergisi, 1935: 85). Kanun 11 Aralık 1934'te Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi (Resmi Gazete, 1934). Bu hakkın elde edilmesiyle birlikte kadınlar ilk defa olarak 8 Şubat 1935 tarihinde milletvekilliği seçimlerine

katıldılar. Bu seçimler sonucunda 18'i kadın olmak üzere 399 milletvekili seçilmiştir. Böylece kadınlar ilk defa V.Dönem TBMM'de milletvekili olarak yer almış oldular (Güvelioğlu, 2016: 10).

Bu tarihten itibaren kadın milletvekillerinin sayısı sürekli düşüş gösterdi. Özellikle DP'nin kuruluşundan sonra kadın vekillerinin sayısı tek hanelere kadar indi. DP'nin tek başına iktidar olduğu 1950 seçimleri en az kadın vekilin meclise girdiği dönemdir. Bu seçimlere göre: bir DP, bir CHP ve bir de bağımsız kadın vekil mecliste kendisine yer buldu. 1954 seçimlerinde 4 kadın vekilin tamamı DP'dendir. DP'nin girdiği son seçimler olan 1957 seçimlerinde ise 8 kadının meclise girdiği görülmektedir. Bunların da 7'si DP, 1'i CHP'dendir.

1935-1957 yılları arasında gerçekleştirilen seçimlerdeki milletvekili sayıları, erkek ve kadınların meclisteki sayı ve oranları Tablo 1'de gösterildiği gibidir.

Tablo 1: 1935-1960 Yılları Arası Cinsiyete Göre Milletvekili Sayısı ve Meclisteki Oranları

Seçim Yılı	Toplam M.v. Sayısı	Erkek	Temsil Oranı (%)	Kadın	Temsil Oranı (%)
1935	399	381	95,5	18	4,5
1939	429	413	96,3	16	3,7
1943	455	439	96,5	16	3,5
1946	465	456	98,1	9	1,9
1950	487	484	99,4	3	0,6
1954	541	537	99,3	4	0,7
1957	610	602	98,7	8	1,3

(TÜİK, 2008: 5)

1. Demokrat Parti Dönemi Seçimler

1.1. 1950 Seçimleri

Cumhuriyet tarihinin ilk tek dereceli, genel, gizli, eşit oy, yargı denetiminde açık tasnif, basit çoğunluk kuralları ile yapı-

lan 14 Mayıs 1950 seçimlerinde, Türk halkı Demokrat Partiyi tartışmasız bir şekilde iktidara taşıdı (Akın 2002: 913). 1946 seçimlerinden sonra başlayan partiler arası gerginlik, 12 Temmuz Beyannamesi ile İsmet İnönü’nün konuya müdahale etmesinin ardından biraz normalleşmişse de 1950 seçimleri bu gerginliklerin gölgesinde gerçekleştirildi. Türk siyasi hayatında “beyaz ihtilal” olarak da adlandırılan 14 Mayıs 1950 seçimleri ile halk, beklentilerine çözüm öneren denenmemiş muhalefeti seçti. Demokratik bir seçim sonucunda, kavgasız ve kansız bir şekilde iktidarın el değiştirmesi demokratik ihtilal olarak değerlendirilmektedir (Bulut, 2009: 76).

14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan seçimlere ülke genelinde 7 parti katıldı: CHP bütün illerde, DP Hakkari hariç bütün illerde, Millet Partisi 22 ilde, Millî Kalkınma Partisi 3 ilde, Toprak Emlak ve Serbest Teşebbüs Partisi, Türk Sosyal Demokrat Partisi ve İşçi Çiftçi Partisi sadece İstanbul’da seçimlere girdi (Yücel, 2002: 837). Katılım oranı %89.3 olan 14 Mayıs 1950 seçimlerinin sonuçları özetle şöyledi: CHP 3.176.561 (%39,9) oy ile 69 milletvekili çıkardı. DP 4.241.393 (%53,3) oy ile 416 milletvekili çıkardı. MP ise 250.414 (%3.1) oy ile 1 milletvekilliği kazanırken, toplam oyları 267.955 (%4.8) olan bağımsızlardan 1 tanesi milletvekili seçildi (TÜİK, 2012: 9). 1950 seçimleri neticesinde milletvekili olarak meclise girmeye hak kazan sadece üç kadın milletvekili vardır. Bunlardan ilki Demokrat Parti İstanbul Milletvekili Hatice Nazlı Tılabar’dır. İkincisi bağımsız milletvekili Halide Edip Adıvar, üçüncüsü de 1943’te Kastamonu Milletvekili seçilen, 8 ve 9.dönem Kars milletvekili olarak meclise giren Tazer Taşkıran’dır (TBMM Albümü, 2010: 479).

1.2. 1954 Seçimleri

5545 sayılı Milletvekilleri Seçim Kanunu, üzerinde birtakım değişiklikler yapılarak 1954 ve 1957 seçimlerinde de kullanıldı. 40.000 nüfusu 1 milletvekilinin temsil etmesi ile 22 olan seçmen yaşı da bu kanunda aynen yer aldı. Mevcut seçim yasasına göre, illerin çıkaracağı milletvekilleri sayıları, 40.000 nüfusa 1 milletvekili düşecek şekilde hesaplandığında, nüfus artışına paralel

olarak milletvekilleri sayıları 1950’de 487 iken, 1957’de 610’a yükseldi. 1946-1957 yılları arasında yapılan seçimlerde, *tek dereceli liste usulü çoğunluk seçim sistemi* uygulandı. Bu sisteme göre, kullanılan oyların salt çoğunluğunu alan parti, o seçim bölgesindeki tüm milletvekillerini kazanıyordu (DİGM, 2008: 12).

2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan genel seçimlerden Demokrat Parti, Cumhuriyet tarihinin rekor oy oranıyla galip çıktı: %56.6 oy alan Demokrat Parti, 503 milletvekilliği adayını meclise sokmayı başardı. CHP ise %34.8 oranla meclise ancak 31 milletvekili sokabildi. Uygulanmakta olan çoğunluk sistemi DP’ye milletvekilliklerinin neredeyse tamamını kazandırdı: %56.6 oy karşılığında milletvekilliklerinin %93’ünü aldı (Yücel, 2002: 838). 1954 seçimleriyle meclise girmeye hak kazanan Aliye Temuçin Coşkun, Hatice Nazlı Tlabar, Nuriye Pınar ve Edibe Sayar- dört kadın milletvekilinin tamamı Demokrat Parti’ndendir (TBMM Albümü, 2010).

1.3. 1957 Seçimleri

1954 seçimlerinin ardından yaşanan krizler, başta Menderes olmak üzere Demokrat Partilileri oldukça yıpratmıştı. İktidar yorgun düşmüş, Menderes aşırı derecede sinirli ve çevresine karşı kırıcı olmaya başlamıştı. Diğer taraftan muhalefet partileri, 1958 seçimlerine tek liste halinde girmek için görüşmeler yapıyorlardı. Demokrat Parti, muhalefete fazla hazırlanma fırsatı tanımadan 27 Ekim 1957’de erken seçimlere gitti. Seçimlerde muhalefet partilerine önceki seçimlerde de olduğu gibi yine CHP öncülük etti. 1957 seçimlerine kadar meydan mitingleri ve kahve toplantılarından öteye gitmeyen seçim çalışmalarına 1957 seçimleri ile birlikte ev toplantıları da eklendi. 1957 seçimleri, bayrak, afiş ve el ilanlarının o güne kadar görülmedik biçimde kullanıldığı seçim oldu. 1957 seçimlerine CHP, CMP, DP, HP ve VP katıldı (TÜİK, 2012: 4).

Seçimlere katılım oranı %76.6 olarak gerçekleşti. Demokrat Parti’nin oyları yüzde ellinin altına düştü ve %47.3’te kaldı. Cumhuriyet Halk Partisi ise oy oranını %40.6’ya kadar yükseltti. Çoğunluk sistemi yürürlükte olduğundan, oy oranlarına

göre milletvekili sayılarındaki adaletsizlik bu seçimlerde de göze çarpıyordu; DP 424 milletvekili, CHP 178 milletvekili kazandı (Yücel, 2002: 840). Demokrat Parti'nin girmiş olduğu bu son seçimlerde toplam 8 kadın milletvekili meclise girdi ve bunlardan Nuriye Pınar, Piraye Levent, Hilal Ülman, Ayşe Günel, Nazlı Tlabar, Necla Tekinel, Perihan Arıburun, DP'den, Zeliha Übeyde Elli ise CHP'dendir (TBMM Albümü, 2010).

2. Demokrat Partili Kadın Milletvekilleri

2.1. Hatice Nazlı Tlabar

Tlabar, Osmanlı devletinde son sadrazam Ahmet Tevfik Paşa'nın ve Dahiliye Nazırı Memduh Paşa'nın torunu, Şura-yı Devlet Azası Avukat Mazlum Hamit Bey'in kızı olarak 1915 yılında İstanbul'da dünyaya geldi (Güvelioğlu, 2016: 11). Kandilli Sultanisi, Amavutköy Kız Koleji ve Almanya Heidelberg'de Felsefe Bölümü mezunudur (Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009, 2009: 380). İngilizce, Fransızca, Almanca ve Rumca dillerini bilen Tlabar, serbest gazetecidir ve aynı zamanda Belçika News Exchange Ajansı, Avusturya Wiener Illustrierte Dergisi Türkiye Temsilcisi ve muhabiridir. Yenişehir Bostan Mahallesinde bir çocuk bakımevi kurdu. Hür Fikirler, Türk Turizm ve Türk-Pakistan Dostluk Cemiyeti ile W.C.A. Amerikan Cemiyetinde çalıştı. Demokrat Parti kurulduktan sonra partiye girerek çeşitli kademelerinde hizmet verdi. Partinin İstanbul ili Yayın ve Propaganda Bürosu Başkanlığı ve Beyoğlu ilçe başkanlığını üstlendi. Partinin I. Büyük kongresinde yayın ve propaganda komisyonuna başkanlık yaptı. 9, 10 ve 11. Dönem Demokrat Parti İstanbul milletvekili, 9 ve 10. Dönem TBMM Başkanlık Divanı Katip üyesidir (TBMM Albümü, 2010: 569). 27 Mayıs darbesinin ardından MBK'nin ülke yönetimine el koymasıyla DP'li milletvekillerinin gözaltına alınmalarına da hemen başlandı. Tlabar darbenin yapıldığı gün tutuklandı (Çolak, 2017: 513).

27 Mayıs darbesi sonrası kurulan Yassıada Yüksek Adalet Divanınca yargılanan Tlabar, Anayasayı ihlal suçundan 146/3, 59 ve 173. Maddeler hükmünce 4 sene 2 ay hapis cezasına ilave-

ten, 1 sene 4 ay 20 gün İstanbul'da emniyet nezareti altında bulundurulmasına ayrıca 152 lira maktu harcın kendisinden alınmasına karar verildi (BCA. 010.09.90.275.5.34.). Sonrasında Cerrahogulları T.A.Ş'de çalıştı. 22 Nisan 1971 tarihinde vefat etti (Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009, 2009: 381).

Tablo 2: Nazlı Tlabar'ın Meclisteki Faaliyetleri

	9. Dönem	10. Dönem	11. Dönem
Kanun Teklifleri	2	3	-
Sözlü Soru Önergeleri	1	-	-
Genel Kuruldaki Konuşmaları	-	-	-
Kanun Tasarı ve Teklifleri hakkında	7	-	1

(Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009, 2009: 381)

Demokrat Parti'nin en aktif kadın milletvekillerinden olan Nazlı Tlabar, özellikle 9. Dönemde adını sıkça duyurdu. Söz konusu dönem: Cumhuriyet Halk Partisinin Haksız İktisaplarının İadesi Hakkındaki Kanun münasebetiyle, Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu, Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü 1952 yılı Bütçesi, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçeleri, Çalışma Bakanlığı 1951 yılı Bütçesi, Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçeleri ve Dışişleri Bakanlığı 1951 yılı Bütçesi münasebetiyle yedi defa kürsüye gelerek genel kurula hitap etti.

Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununda bazı değişiklikler yapılması hakkında ve Millî Piyangonun 1951 Yılbaşı keşidesi birinci ikramiyesinin Göçmen ve Mültecilere Türkiye Yardım Birliği emrine verilmesi hakkında iki de kanun teklifi verdi. Aynı dönem Millî Piyangonun 1951 yılbaşı keşidesi birinci ikramiyesinin Göçmen ve Mültecilere Türkiye Yardım Birliği emrine verilmesi hakkındaki kanun teklifinin geri verilmesine dair bir de takriri mevcuttur.

10. dönemde Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa muvakkat iki madde eklenmesi hakkında, Türkiye'de Türk vatandaşlarına tahsis edilen sanat ve hizmetler hakkında, ve iki arkadaşıyla birlikte bazı kisvelerin giyilemeyeceğine dair 2596 sayılı Kanunun 5 ve 6. maddelerinin tadili hakkında üç kanun teklifi veren Tlabar, 11. Dönemde Hariciye Vekâleti 1960 yılı Bütçesi münasebetiyle bir defa genel kurula hitap etti (https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_erisim.Uyeler, Nazlı Tlabar).

2.2. Aliye Temuçin Coşkun

1916 İzmir/Foça doğumludur. 1941'de İzmir Kız Enstitüsünde Çiçek Öğretmeni stajyeri olarak çalışmaya başladı. 1941'de Ankara İsmet Paşa Kız Enstitüsü stajyerliğine, 1942'de İzmir Cumhuriyet Kız Enstitüsü stajyerliğine geçti. 1944'te İzmir Akşam Kız Sanat Okulu ve Aydın Kız Enstitüsü, 1949'da Manisa Kız Enstitüsü ve 1951'de Ankara Atatürk Kız Enstitüsü öğretmenliğine atandı. 1952'de Ankara İsmet Paşa Kız Enstitüsü Çiçek Öğretmenliği ve Kız Teknik Öğretmen Okulu Müdürelğine getirildi. Bu görevlerde bulunduğu sırada Aydın, Manisa ve Ankara Kız Enstitüsü Müdürelüklerini de üstlendi. X. Dönem Demokrat Parti Ankara Milletvekilliği görevinden sonra mesleğine geri döndü. 1958'de 3. sınıf müfettiş olarak Teftiş Kuruluna atandı. 1959'da Kız Teknik Öğretmen Okulu Müdürelğine getirildi. 1960'da İstanbul Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitüsü Çiçek Öğretmenliği, 1961 'de Ankara Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu teşkilat ve idare öğretmenliği, 1965'te Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşar Yardımcılığı, 1967'de Talim Terbiye Kurulu üyeliği, 1970'de yeniden teşkilat ve idare öğretmenliği görevlerinde bulundu. 3 Nisan 1972'de isteği üzerine emekliye ayrıldı. 19 Mart 2006 tarihinde vefat etti (TBMM Albümü, 2009: 375-376).

Milletvekilliği yaptığı dönemde, Maarif (Milli Eğitim) Komisyonu Katip Üyeliğinde bulundu. Emekli Sandığı Kanununun değiştirilmesi hakkındaki tasarı ile orman ve ziraat öğrenimi yapanlara mühendis unvanı verilmesine dair kanun teklifi

konularında kurulan geçici komisyonlarda görev aldı (Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler, 2009:376).

10. dönemde Demokrat Parti Milletvekili olarak meclise giren Aliye Temuçin Coşkun; *Devlet Meteoroloji İşleri Umum Müdürlüğü 1955 yılı bütçesi, Maarif Vekâleti Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1955 yılı bütçeleri ve Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1957 yılı bütçeleri münasebetiyle üç defa genel kurula hitap etti.*

Korunmaya muhtaç çocuklara yardım fonu, korunmaya muhtaç çocuklar hakkındaki 5387 sayılı kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair, Köy Enstitülerinden mezun öğretmen ve sağlık memurlarının maaşlarının intibakına dair ve meslekî ve teknik öğretim okullarında 30 liradan dun maaşla vazifeye başlatılan öğretmenlerin intibakları hakkında dört kanun teklifi vardır. Bir de korunmaya muhtaç çocuklara yardım fonu hakkındaki kanun teklifinin geri verilmesine dair takrimi mevcuttur (https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_erisim.UyeIer, Aliye Temuçin Coşkun).

2.3. Nuriye Pınar Erdem

1914 İstanbul doğumlu olan Erdem, İstanbul Erenköy Lisesi, Fransa Bordeaux Üniversitesi Kimya ve Tabii İlimler Bölümü mezunudur. 1937'de İstanbul Üniversitesi Jeoloji Enstitüsünde asistanlık yaptıktan sonra, 1942'de doktora, 1944'de jeoloji dalında doçentlik unvanını aldı (TBMM Albümü, 2010: 328).

1953 yılına kadar İstanbul Üniversitesinde jeoloji doçenti olarak çalıştı. Bu müddet zarfında Türkiye depremlerini inceledi. 1939 Erzincan, 1942 Adapazarı, 1949 Karaburun, 1951 Kurşunlu, 1953 Yenice-Gören depremleri hakkında çalışmalar yayınladı. Aynı zamanda Türkiye'de toplanmış bulunan fosilleri tatil aylarında Paris'te inceleyerek Türkiye'ye ait orijinal fosil türleri buldu. 1951-1953 yılları arasında Brüksel, Cezayir ve Roma'da yapılan milletlerarası jeoloji kongrelerinde Türkiye'yi

temsil ederek konuşmacı olarak bulundu.

1954'te Roma'da toplanan Jeofizik ve Jeodezi Birliği Kongresine tebliğle katıldı. Aynı yıl Dünya Parlamentolar Birliği Türk Grubunun Genel Sekreteri sıfatıyla Viyana'daki toplantısına, 1955'te UNESCO'nun Ankara'daki toplantısına, 1956'da Viyana'da toplanan Avrupa Sismoloji Komisyonuna, 1956'da San Francisco'da toplanan Deprem Mühendisliği Konferansına, 1957 ve 1958'de Dünya Parlamentolar Birliğinin toplantısına, 1959'da Avrupa Sismoloji Komisyonuna katıldı. 1960'ta Japonya'da toplanan II. Dünya Deprem Mühendisliği Konferansına iki tebliğ gönderdi (Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler, 2009:328-329). 2006'da tarihinde vefat etti (Bildirici, 2015: 42).

1940'lı yıllarda bilinmeyen birçok fayı da tespit ederek Türkiye Deprem Haritası'na yerleştiren Prof. Erdem, Çanakkale'ye fay incelemesine geldiğinde, parti toplantısında bulunan dönemin Başbakanı Adnan Menderes ile tanıştı. Deprem tehlikesini anlatınca kendini Meclis'te bulan genç bilim kadınından etkilenen Menderes'in isteğiyle Erdem 1957 yılında da Demokrat Parti İzmir Milletvekili seçildi (<http://www.milliyet.com.tr/2002/03/08/yasam/yas01.html>).

Tablo 3: Nuriye Pınar Erdem'in Meclisteki Faaliyetleri

	10. Dönem	11. Dönem
Kanun Teklifleri	3	3
Sözlü Soru Önergeleri	-	-
Genel Kuruldaki Konuşmaları	2	-
Kanun Tasarı ve Teklifleri hakkında	-	1

(Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler, 2009:330).

10. dönemde, *Üniversiteler Kanununun 38. maddesine bir fıkra ilâvesi, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 32. maddesine bir fıkra eklenmesi ve 33. maddesinde değişiklik yapılması hakkında, Üniversiteler Kanununun 24. maddesinin tadili hakkında* üç kanun teklifi ve bir de iki arkadaşıyla beraber *Pakistan*

Parlâmento Heyetinin Türkiye'yi ziyaretleri vesilesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisinin Pakistan Millî Meclisine sevgilerinin iblâğına dair önergesi bulunmaktadır.

11. dönemde ise, İmar ve İskân Vekâleti kuruluş ve vazifeleri hakkındaki kanun ve Sosyal Hizmetler Enstitüsü kurulmasına dair kanun münasebetiyle iki defa söz alan Erdem, Üniversiteler Kanununun 24. maddesinin tadili, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 32 ve 33. maddelerine fıkra ilâvesi hakkında ve Üniversiteler Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında üç kanun teklifi vardır (https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_erisim.Uyeler, Nuriye Pınar Erdem).

Darbeden dört gün sonra 31 Mayıs 1960'da tutuklanan (Çolak, 2017:514) ve Yassıada'da yargılanan Demokrat Parti milletvekillerinden olan Erdem'in, bu yargılamalar neticesinde: Anayasayı ihlal suçundan 146/3, 59 ve 173. Maddeler hükmünce 4 sene 2 ay hapis cezasına ilaveten, 1 sene 4 ay 20 gün İzmir'de emniyet nezareti altında bulundurulmasına ayrıca 152 lira maktu harcın kendisinden alınmasına karar verildi (BCA. 010.09.90.275.5.36.). 1967'de çıkan af yasası ile yeniden akademik kariyerine dönen Erdem, 1982 yılında YTÜ İnşaat Bölümü Başkanı iken emekliye ayrıldı. Türkiye'nin ilk kadın jeologu olan Erdem, 2006 yılında, 92 yaşında, vefat etti. (<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkiyenin-ilk-kadin-jeologu-prof-dr-erdem-vefat-etti-5179462>).

2.4. Edibe Sayar

1912 Safranbolu doğumlu olan Sayar, İstanbul Pangaltı "Nötre Dame de Sion" Fransız Kız Lisesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. Zonguldak'ta stajını yaptıktan sonra hakimlik yapmaya hak kazandı. Bir süre hakimlik yaptıktan sonra yayın hayatına atıldı. Çeşitli dergi ve gazetelerde sosyal, edebi ve politik konularda makaleleri yayınlandı. 1954 yılında Zonguldak'tan Demokrat Parti milletvekili olarak meclise girmeye hak kazandı.

10 Dönem TBMM'de, Arzuhal (Dilekçe) Komisyonunda kâtip, Maarif (Milli Eğitim) ve Adliye komisyonlarında üye olarak çalıştı. 1 Kasım 1955'te TBMM Riyaset Divanı (Başkanlık Divanı) Katipliğine seçildi. Ayrıca korunmaya muhtaç çocuklar hakkındaki 5387 sayılı Kanunda değişiklik yapılmasına dair kanun ile Milletvekilleri Seçimi Kanununa muvakkat bir madde eklenmesi hakkındaki kanunun takrirî müzakeresi için kurulan geçici komisyona üye seçildi. 24 Eylül 1970 tarihinde vefat etti (TBMM Albümü, 2019: 340-341).

10. dönem TBMM'de; *Korunmaya muhtaç çocuklar hakkındaki kanun münasebetiyle, 5680 sayılı Kanunun 33. maddesinin tadiline dair olan kanun münasebetiyle, neşir yolu ile veya radyo ile işlenecek bazı cürümler hakkındaki 6334 sayılı kanunun birinci maddesinin 3. fıkrasının tadili hakkındaki kanun teklifinin geri verilmesine dair takrirî münasebetiyle ve kadın ve çocuklara karşı yapılan muhtelif tecavüz hâdiselerine dair gazetelerde çıkan havadisler hakkındaki suali münasebetiyle dört defa söz alan Sayar'ın, neşir yolu ile veya radyo ile işlenecek bazı cürümler hakkındaki 6334 sarılı kanunun 1. maddesinin 3. fıkrasının tadili hakkında, Basın Kanununun 33. maddesinin değiştirilmesi hakkında, eczacılar ve eczaneler hakkındaki 6197 sayılı Kanunun 36 ve 37. maddelerinin değiştirilmesine dair ve tababet ve şuaabatı sanatlarının tarzı icrasına dair 1219 sayılı kanuna ek kanun teklifi bulunmaktadır* (https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_erisim.Uye ler, Edibe Sayar).

2.5. Emine Piraye Levent

1915 İstanbul doğumlu Levent, İstanbul Kız Lisesi ve İstanbul Eczacılık Fakültesi mezunudur. 1939-1943 yılları arasında Aydın Ortaokulunda fizik ve kimya öğretmeni olarak çalıştı. 1952 yılında Aydın'da bir eczane açarak serbest eczacılık yaptı. Aynı tarihte Demokrat Parti İl İdare Heyetinde görev alarak siyasete giriş yaptı. 1957 seçimlerinde Aydın Milletvekili seçilerek Demokrat Parti'nin son döneminde 11.Dönem TBMM'de çalışmalarda bulundu. Söz konusu dönemde Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu üyeliği yaptı. Üç yıllık milletvekilliği süre-

since herhangi bir kanun teklifi veya soru önergesi bulunmamaktadır (TBMM Albümü, 2009: 267).

27 Mayıs darbesi sonrasında aynı gün tutuklanan (Çolak, 2017:513) ve Yassıada'da yargılanan DP'li milletvekillerinden olan Piraye Levent'in, Anayasayı ihlal suçundan 146/3 hükmünce 5 yıl ağır hapis cezasına ve amme hizmetlerinden müebbeten mahrumiyetine, 173. Madde icabınca muayyen cezanın üçte biri olan 1 sene 8 ay müddetle Aydın'da emniyet nezareti altında bulundurulmasına ve de 182 lira 50 kuruş maktu harcın kendisinden alınmasına karar verildi (BCA.010.09.90.275.5.17). Levent, 20 Nisan 1992'de vefat etti (TBMM Albümü, 2009: 697).

2.6. Hilal Ülman

1918 İzmit doğumlu olan Ülman, Erenköy Kız Lisesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü mezunudur. Fransızca ve İngilizce bilmektedir. Beykoz ve Kadıköy ortaokullarında ikişer yıl tarih öğretmenliği yaptıktan sonra 1945'te Üsküdar Kız Lisesi ve Amerikan Kız Koleji'nde 1957 yılına kadar tarih öğretmenliği yaptı. 1957 seçimleriyle 11. Dönem Bursa milletvekili olarak Meclise girmeye hak kazandı. Sadece iki kanun teklifi bulunan Ülman, Maarif ve Çalışma Komisyonu üyeliği yaptı (TBMM Albümü, 2009: 418).

Darbeden on iki gün sonra 8 Haziran 1960'da tutuklanan (Çolak, 2017:514) ve Yassıada Yüksek Adalet Divanınca Anayasayı ihlal suçundan 146/3, 59 ve 173. Maddeler hükmünce 4 sene 2 ay hapis cezasına çarptırılan Ülman'ın, ilaveten, 1 sene 4 ay 20 gün İstanbul'da emniyet nezareti altında bulundurulmasına ayrıca 152 lira maktu harcın kendisinden alınmasına karar verildi (BCA. 010.09.90.275.5.22.). Kararın açıklanmasının ardından H.Ülman baygınlık geçirmiştir (Çolak, 2017: 525). 24 Haziran 2000 tarihinde vefat etti (TBMM Albümü, 2009: 418).

Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1958 yılı bütçeleri münasebetiyle, 3407 sayılı Kanunun 3. maddesinin 1. fıkrasının değiştirilmesi hak-

kindaki Kanun münasebetiyle, Öğretmenlerin özel okullarda ve özel öğrenci yurtlarında, ek vazife deruhde edebilmeleri hakkındaki Kanun münasebetiyle, Maarif Vekâleti kuruluş kadroları hakkındaki 4962 sayılı Kanuna bağlı cetvellere (Yüksek İslâm enstitüleri) için kadro eklenmesine dair Kanun münasebetiyle ve Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçeleri münasebetiyle beş defa söz alan Ülman'ın 423 sayılı Esnaf Vergi Kanununun kaldırılması ve 5421 sayılı Kanunun bazı maddelerinin tadili ve bazı maddelerine fıkralar ilâvesi hakkındaki 6582 sayılı Kanunun maddelerinin tadili ve bu kanuna bâzı hükümler ilâvesine mütedair 6838 sayılı Kanunun 2. maddesinin 7 numaralı bendinin tadili hakkında ve de iki arkadaşıyla beraber 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun 40 ve 41. maddelerinin değiştirilmesi hakkında olmak üzere iki kanun teklifi vardır (https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_erisim.Uyeler, Hilal Ülman).

2.7. Ayşe Günel

1903 Selanik doğumlu olan Ayşe Günel, İstanbul Kız Muallim Mektebi, Çanakkale Fransız Mektebi mezunudur. Çanakkale'de ilkokul müdürlüğü ve Çanakkale Ortaokulunda Türkçe öğretmenliği yaptı. Evliliği müteakiben görevinden ayrıldı. 1935'te Çanakkale Umumi Meclis seçimlerini kazanarak Daimi Encümen üyesi oldu. 1940 yılında İstanbul'a nakil ile çocuk yuvaları, Kızılay gibi sosyal vazifelerde bulundu. 1946'da Demokrat Parti Teşvikiye Ocağına kaydedilerek idare kuruluna seçildi. 1949'da Beşiktaş İlçe Meclisine ve DP Barbaros Dispanseri Başkanlığına seçildi. Belediye Meclisi üyeliği yaptı. 1957 yılında Demokrat Parti'den İstanbul Milletvekili seçildi ve 11. Dönem TBMM'de görev yaptı. 1960 darbesine kadar geçen üç yıllık süre zarfında sadece "Maliye Vekâleti 1960 yılı Bütçesi münasebetiyle" bir defa söz aldı. (Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009, 2009: 193-194).

Günel, 1 Haziran 1960'da tutuklandı (Çolak, 2017:514).

Yassıada Yüksek Adalet Divanınca Anayasayı ihlal suçundan 146/3, 59 ve 173. Maddeler hükmünce 4 sene 2 ay hapis cezasına ilaveten, 1 sene 4 ay 20 gün İstanbul'da emniyet nezareti altında bulundurulmasına ayrıca 152 lira maktu harcın kendisinden alınmasına karar verildi (BCA. 010.09.90.275.5.31.). 19 Haziran 1988 tarihinde vefat etti (TBMM Albümü, 2009: 704)

2.8. Arife Necla Tekinel

1921 İstanbul doğumlu olan Tekinel, İstanbul İtalyan Okulu İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. İtalyanca, Fransızca ve Latince bilmektedir. Avukatlık stajını müteakip 1948 yılında serbest avukatlık yapmaya başladı. 1946 yılında Demokrat Partiye katıldı. 1950'de İstanbul Belediye Meclisi üyesi seçildi. 1953 yılında Sarıyer Encümen üyesi ve 1953'te Sarıyer İlçesi İdare Heyeti Reisi oldu. 1957 yılında Demokrat Parti'den 11. Dönem İstanbul Milletvekili olarak Meclise girdi (TBMM Albümü, 2009: 724; Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009, 2009: 373). Adliye Vekâleti 1960 yılı Bütçesi münasebetiyle sadece bir defa genel kurula hitap etti (https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_erisim.UyeIer, Arife Necla Tekinel).

30 Mayıs'ta tutuklanıp Yassıada'ya getirildiğinde hamile olan N.Tekinel hamileliğini, kısa bir sürede tutukluluğunun biteceği ve serbest kalacağı düşüncesiyle koğu arkadaşlarından bile saklamıştır. Mahkemede savunmasını kendisi gibi avukat olan eşi İ.Hakkı Tekinel yapmış ve savunmalarda sık sık eşinin bu durumuna dikkat çekmiştir. Duruşmalar devam ederken doğum için 14 Ocak 1961'de Yassıada'dan kısa bir süreliğine ayrılan Tekinel, 9 Şubat 1961'de bir erkek çocuğu dünyaya getirdi. Doğumdan kısa bir sonra da yeni doğmuş bebeğinden ayrılmak zorunda bırakılarak tekrar Yassıada'ya döndü (Çolak, 2017: 520).

Yassıada'da yargılanan Demokrat Parti milletvekillerinden olan Tekinel'in, bu yargılamalar neticesinde: Anayasayı ihlal suçundan 146/3, 59 ve 173. Maddeler hükmünce 4 sene 2 ay hapis cezasına ilaveten, 1 sene 4 ay 20 gün İstanbul'da emniyet

nezareti altında bulundurulmasına ayrıca 152 lira maktu harcını kendisinden alınmasına karar verildi (BCA. 010.09.90.275.5.34.).

Tekinel, Demokrat Parti'de görev yapan diğer kadın milletvekillerinden farklı olarak 1960 darbesinin ardından siyasetten kopmadı. 17 dönemde Milliyetçi Demokrasi Partisi'nde (MDP) İstanbul Milletvekilliği yaptı. MDP'nin kendisini feshetmesi üzerine 15 Mayıs 1986 tarihinde Doğru Yol Partisi'ne katıldı (Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009, 2009: 374).

2.9. Nimet Perihan Arıburun

Ürdün Prensi Hasan'ın teyzesi olan Perihan Arıburun, 1913 İstanbul doğumludur. Atatürk'ün Harp Akademisi'ndeki en sevdiği öğretmenini Naci Paşa'nın kızı, Hava Kuvvetleri eski Komutanı ve eski Cumhuriyet Senatosu Başkanı Tekin Arıburun'un da eşidir (<http://arsiv.sabah.com.tr/1999/06/17/b06.html>). Ankara Kız Lisesi ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezundur. İngilizce, Fransızca ve Farsça bilen Arıburun, Adliyede hakimlik stajı yaptıktan sonra Temyiz Mahkemesi 3. Ceza Dairesinde çalıştı. Cide'de hakim muaviniği yaptı. 1953'te meslekten ayrılarak avukatlığa başladı. 1957 seçimleriyle TBMM'ye girmeye hak kazanan Demokrat Parti'nin son kadın milletvekilidir. Vekilliği süresince iki defa söz alan Arıburun, Milli Eğitim ve Milli Savunma Komisyonlarında görev yaptı.

Siyasi faaliyetlerinin yanı sıra, Türk Hava Kurumu'nda, Ankara Körler Okulu'nda ve Genel Başkan olarak görev yaptığı Körlere Işık Vakfı'nda çalışmaları oldu. 1946-1948 yılları arasında Washington Kızıl Haç Kan Bankası'nda gönüllü çalışmalarını müteakip Kızılay Kan Bankası'nın kuruluşunda ve 1956-1960 yılları arasında Türk Hava Kuvvetlerinde bayan subaylar yetiştirilmesinde etkin hizmetleri bulundu (TBMM Albümü, 2009: 725; Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009, 2009: 69-70).

5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu-

nun 40. madesine bir (F) fıkrası eklenmesine dair kanun münasebetiyle ve Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası Kanunu münasebetiyle olmak üzere iki defa söz aldı (https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_erisim.UyeLer, Nimet Perihan Arıburun).

Arıburun, darbenin ardından 2 Haziran 1960'da tutuklanarak (Çolak, 2017:514). Yassıada'da yargılandı. Bu yargılamalar neticesinde: Anayasayı ihlal suçundan 146/3, 59 ve 173. Maddeler hükmünce 4 sene 2 ay hapis cezasına ilaveten, 1 sene 4 ay 20 gün İzmir'de emniyet nezareti altında bulundurulmasına ayrıca 152 lira maktu harcın kendisinden alınmasına karar verildi (BCA. 010.09.90.275.5.33.).

Kararların açıklanmasından dört gün sonra, 19 Eylül'de Yassıada'dan sivil cezaevlerine nakiller başladı. Müebbet hapse mahkum olanlar ve idam hükümleri müebbet hapse çevrilenlerden oluşan 43 kişi İmralı Cezaevi'ne yerleştirildi, hasta olan 8 kişi İstanbul'daki Askeri hastanelere bırakıldı. Kadın milletvekillerinin de aralarında olduğu 297 mahkum Kayseri Cezaevi'ne, 113 mahkum ise Adana Cezaevi'ne nakledildi (Çolak, 2017: 525).

Sonuç

Türkiye Cumhuriyetinde kadınlar ilk defa 8 Şubat 1935 tarihinde milletvekilliği seçimlerine katıldılar. Bu seçimler sonucunda 18 kadın TBMM'ye milletvekili olarak girme hakkını elde etti. 1946 yılında Demokrat Parti'nin kuruluşuna kadar kadın milletvekili sayılarında iniş çıkışlar yaşandı. DP'nin tek başına iktidar olduğu 1950 seçimleri en az kadın vekilin meclise girdiği dönemdir. Bu seçimlere göre: 1 DP, 1 CHP ve 1 de bağımsız kadın vekil mecliste kendisine yer buldu. 1954 seçimleri neticesinde meclise giren 4 kadın vekil de DP'dendir. DP'nin girdiği son seçimler olan 1957 seçimlerinde ise 8 kadının meclise girdiği görülmektedir. Bunların da 7'si DP, 1'i CHP'dendir.

1950-1960 yılları arasında mecliste bulunan kadın milletvekilleri çoğunlukla komisyonlarda çalışmalarda bulunmuşken,

genel kurulda en fazla söz alan ve kanun teklifi veren Nazlı Tıbar olmuştur. Emine Piraye Levent ise DP’nin son denemi olan 1957-1960 yılları arasında üç yıl milletvekilliği yapmış fakat herhangi bir kanun teklifi veya önerge vermemiştir. Genel olarak kadın milletvekillerinin Bakanlıklar ve üniversitelerin bütçe görüşmelerinde ve diğer güncel konular hakkında çalıştıkları görülmektedir. Bunların haricinde Aliye Temuçin Coşkun’un korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili kanun teklifi ve Edibe Sayar’ın kadın ve çocuklara karşı yapılan muhtelif tecavüz hâdiselerine dair gazetelerde çıkan havadisler hakkında İçişleri Bakanına sözlü soru yönelttiği görülmektedir.

1950-1960 yılları arasında DP’den toplam 9 kadın milletvekili meclise girdi. Bunların arasında DP’nin ilk döneminde milletvekilliği yapan Aliye Temuçin Coşkun ve Edibe Sayar dışındaki 7 kadın vekil 27 Mayıs darbesinin ardından tutuklanarak Yassıada’da yargılandılar. Bunların arasından da Emine Piraye Levent 5 yıl ağır hapis cezasına ve amme hizmetlerinden müebbeten mahrumiyete mahkum edilirken, diğer 6 kadın vekil 4 sene 2 ay hapis cezasına çarptırıldılar.

Kaynaklar

- Akın, R. (2002). “Türkiye’de Çok Partili Siyasi Hayat Geçiş ve Demokrat Parti Yılları (1945-1960)”, *Türkler*, 16, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 911-922.
- Bildirici, M. (2015). *Türkiye’de Kadın Politikacılar*, İstanbul.
- Bulut, S. (2009). 27 Mayıs 1960’dan Günümüze Paylaşılmayan Demokrat Parti Mirası, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, s. 73-90.
- Çolak, F. (2017). 27 Mayıs Askeri Müdahalesi ve TBMM’deki Kadın Vekiller, *Uluslar arası Darbe Sempozyumu*, Cilt 2, Aydın, s. 501-531.
- DİGM, (2008). *Milletvekilleri Genel Seçimleri 1923-2007*, Ankara.
- Güvelioğlu G. K. (2016). Demokrat Parti’nin Kadın Milletvekillerinden Nazlı Tıbar (1950-1960), *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Cilt 2, Sayı: 2, s. 9-35.
- Resmi Gazete, “İntihabı Mebusan Kanununun Bazı Maddelerinin

Değiştirilmesine ve Kanuna Bir Madde İlâvesine Dair Kanun", Sayı: 2877, 11 Aralık 1934.

TBMM Zabıt Ceridesi, 5 Aralık 1934, Dönem 4, Cilt 25, Bileşim 12.

TBMM Albümü, (2010). 1920- 2010, 2. Cilt, 1950-1980, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1, Ankara.

TÜİK, (2012). Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011, Yayın No: 3685, Ankara.

TÜİK, (2008). Milletvekili Genel Seçimleri, 1923-2007, TÜİK Matbaası, Ankara.

Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009, (2009). TBMM Yayınları, Ankara.

Yüceer, S. (2008). "Demokrasi Yolunda Önemli Bir Aşama: Türk Kadınının Siyasal Hakların Tanınması, UÜ Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 9, Sayı: 14, s.131-151.

Yücel, S. (2002). Menderes Dönemi (1950-1960), *Türkler*, 16. Ankara, s. 835-854.

BCA. 010.09.90.275.5.22.

BCA. 010.09.90.275.5.31.

BCA. 010.09.90.275.5.33

BCA. 010.09.90.275.5.34.

BCA. 010.09.90.275.5.36.

BCA.010.09.90.275.5.17.

<http://arsiv.sabah.com.tr/1999/06/17/b06.html>, "Prens Hasan'ın Türk Teyzesi" 21.06.2018.

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkiyenin-ilk-kadin-jeologu-prof-dr-erdem-vefat-etti-5179462>.

<http://www.milliyet.com.tr/2002/03/08/yasam/yas01.html>.

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_erisim.Uyeler.